

A DIGITÁLIS ÁLLAM „SZÜRKE EMINENCIÁSA”

*Az Alaptörvény XXVI. cikke mint a közigazgatási
modernizáció rejtett mozgatója*

ILOSVAI ANDRÁS*^{ID}

* PhD hallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola. E-mail: ilosvai.andras@hallgato.ppke.hu

Absztrakt

A tanulmány röviden bemutatja az Alaptörvény XXVI. cikkét, annak (1) bekezdésében foglalt négy célkitűzését (hatékonyság, szolgáltatásfejlesztés, átláthatóság és esélyegyenlőség) és arra a kérdésre keresi a választ, hogy milyen fejlesztési lehetőségek rejlenek az egyes célkitűzések tartalmában. Ezt egyrészt általánosságban, a magyar e-közigazgatási ökoszisztémán belül vizsgálja, másrészt külön kiemelve a digitális állampolgárság jogintézményében rejlő fejlesztéseket. A tanulmány továbbá rávilágít a digitális állampolgárság fogalmának eltérő értelmezésére, az állam kötelezettségeire a XXVI. cikk érvényesítése kapcsán, valamint a digitális állam megteremtésének legfontosabb feltételeire.

Kulcsszavak

e-közigazgatás, digitális állampolgárság, Alaptörvény, közigazgatási hatékonyságfejlesztés, közszolgáltatások, digitális esélyegyenlőség

Abstract

The study briefly presents Article XXVI of The Fundamental Law of Hungary, the four objectives set out in paragraph (1) thereof, and seeks to answer the question of what development opportunities are inherent in the content of each objective. It examines this in general terms within the Hungarian e-government system, while also highlighting the developments inherent in the legal institution of digital citizenship. The study also highlights the different interpretations of the concept of digital citizenship, the obligations of the state in relation to the enforcement of Article XXVI, and the most important conditions for the creation of a digital state.

Keywords

e-government, digital citizenship, The Fundamental Law of Hungary, administrative efficiency improvement, public services, digital equality

1. Kérdésfelvetés

Az Alaptörvény XXVI. cikke, amely a mindenkori technológia és tudomány integrációját mondja ki, egyfajta „szürke eminenciásnak”, azaz csak a háttérben működő, de szinte mindenre kiható rendelkezésnek tekinthető a magyar jogrendszerben. Egy olyan alaptörvényi rendelkezésről van szó, amely 2023 év végéig nem kapott különösebb hangsúlyt sem a jogalkotó, sem a jogalkalmazó, sem pedig a jogtudomány részéről, álláspontom szerint mégis olyan tartalmat hordoz – és hordozott korábban is – magában, amely elengedhetetlen a digitális transzformáció uralta világban, egyfajta zsinórmértékként szolgál az állam számára a digitalizációs folyamatokban. Mára ugyanis világossá vált, hogy a digitalizációhoz másképpen kell viszonyuljunk mind a közjogi, mind pedig a magánjogi jogviszonyainkban. Ennek szerves része az állam és a digitalizáció irányainak kijelölése is, amely a XXVI. cikkben testesül meg.

Jelen tanulmány célja az Alaptörvény XXVI. cikk négy célkitűzésének (hatékonyság, szolgáltatásfejlesztés, átláthatóság és esélyegyenlőség) bemutatása, elsősorban hazai gyakorlati példákon keresztül. A XXVI. cikk (1) bekezdése szerint az állam – működésének hatékonysága, a közszolgáltatások színvonalának emelése, a közügyek jobb átláthatósága és az esélyegyenlőség előmozdítása céljából – törekszik az új műszaki megoldások és a tudomány eredményeinek alkalmazására. Ezen alaptörvényi rendelkezést 2023 végén módosította az Országgyűlés, amely kifejezetten a digitális állampolgárságra vonatkozott, továbbá ezzel párhuzamosan elfogadásra került a digitális államról és a digitális szolgáltatások nyújtásának egyes szabályairól szóló 2023. évi CIII. törvény (a továbbiakban: Dáptv.). Így a következőkben azt fogom bemutatni, hogy a XXVI. cikk célkitűzési milyen lehetőségeket hordoznak magukban és hogy a Dáptv.-ben foglalt rendelkezések mennyire vannak összhangban ezekkel a célkitűzésekkel, valamint milyen további megoldási javaslatok merülhetnek fel annak hatékonyabb megvalósítása érdekében.

2. Mi az a digitális állampolgárság?

Mielőtt a XXVI. cikk egyes szempontjait vennénk sorra, az elemzés tárgyául szolgáló digitális állampolgárság fogalmát és a digitális állampolgárság keretrendszerét (a továbbiakban: DÁP keretrendszer) érdemes röviden tisztázni.

A digitális állampolgárság koncepciója Észtszországban már a rendszerváltás után, Európa más államaiban pedig a 2010-es években jelent meg. Magyarországon a digitális állam elképzelés a Közigazgatás- és Közszolgáltatás-fejlesztési Stratégia 2014-2020-ban került először említésre, majd az Eüsztv. 2016-os, az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakban: Ákr.) 2018-as hatályba lépésével egyértelművé vált, hogy a kormányzat elindult a digitális állam koncepciójának irányába. 2018-ban, a Digitális Jólét Program (Magyarország Kormánya, 2017) már egyértelműen olyan fejlesztési lehetőségeket irányozott elő, amit ma már a digitális állam fogalmi elemeinek tekinthetünk. 2022-ben pedig megjelent a Dáptv. „előfutárának” tekinthető Nemzeti Digitális Állampolgárság Program (a továbbiakban: NDÁP). Az NDÁP legfontosabb célja, hogy felhasználóbarát alapokra helyezze a közigazgatást és megteremtse az egyszerű és kényelmes ügyintézés feltételeit (DMÜ, 2022, 4). Emellett a Digitális Magyarország Ügynökség – az NDÁP kidolgozója – küldetesként határozza meg, hogy egységes és kiváló felhasználói élményt nyújtson az állampolgárok és a közigazgatás számára egyaránt, azzal együtt, hogy radikálisan leegyszerűsíti az elektronikus ügyintézési folyamatokat. Mindehhez szükséges, hogy a modern digitális állampolgárság elképzelését a legkorszerűbb technológiák felhasználásával és az állampolgári igények szem előtt tartásával

valósítsák meg (DMÜ, 2022, 4). Itt azonban még nem jelenik meg a digitális állampolgárság fogalma, ez csak a Dáptv.-ben kerül először említésre. Az NDÁP megjelenése után közel egy év sem telt el a Dáptv. megjelenéséig. A Miniszterelnöki Kabinetiroda által jegyzett T/6076. számú törvényjavaslatot még az ülés szak végén elfogadta az Országgyűlés és hatályba lépését lépcsőzetes rendszerben állapították meg.

A Dáptv. 8. § 8. pontja szerint a digitális állampolgárság az állampolgárok azon joga, amellyel digitálisan ügyet intézhetnek, szolgáltatást vehetnek igénybe. Álláspontom szerint a fogalom két szempontból is érdekes lehet. Egyrészt a megfogalmazás – „az állampolgárok azon joga” – prekonceptcionálja a digitalizációhoz való viszonyulást alapjogi szempontból, illetve annak újragondolását. Másrészt eltér a fogalom használata a magyar és az európai – főként angol nyelvű – szakirodalomban. A *digital citizenship* – az Európa Tanács definíciója szerint – az állampolgároknak azon képessége, hogy aktívan, folyamatosan és felelősségteljesen részt vesznek az online és offline közösségekben, a digitális technológiákkal való kompetens és pozitív kapcsolattartás révén (Council of Europe, n. d.). Tehát az európai terminológia elsősorban gyűjtőfogalomként, jóval tágabban értelmezi a digitális állampolgárságot és annak képesség jellegét ragadja meg, mintsem alapjogi vonatkozását.

A magyar digitális állampolgárság fogalom alapján tehát az állampolgárok egyfajta jogosultsága arra, hogy ügyeik intézésében a digitális szolgáltatások által nyújtott lehetőségeket – elsősorban a DÁP applikációt – vegyék igénybe elsődlegesen. A Dáptv. személyi hatálya ma kiemeli, hogy a digitális állampolgárság mint jogintézmény, nem kötelező az állampolgárok számára, hanem önkéntes alapon működik és mindig van lehetőség a regisztráció törlésére, illetve az inaktíválásra. Az Ügyfélkapu+ szolgáltatás jövőbeli kivezetésével azok az állampolgárok, akik eddig nem kívánták igénybe venni a DÁP szolgáltatásait, szükségszerűen csatlakozniuk kell a digitális állampolgársághoz, ezzel vállalva azt a kötelezettséget, hogy ügyeik intézését teljes körűen digitálisan intézik. Ez a digitális állam szempontjából előnyökkel járhat, az állampolgárokat azonban hátrány érheti abból fakadóan, hogy akár technológiai, akár képességbeli hiányosságaik miatt nem fognak tudni élni digitális állampolgárságukkal, ezzel veszélyeztetve akár a tisztességes eljáráshoz való jogukat.

A Dáptv. tovább viszi az NDÁP-ban megfogalmazott alapelveket. A törvény alapelvei között első helyen szerepel a felhasználóbarát és ügyfélközpontú digitális szolgáltatásnyújtás, melynek tükrében érdemes azt is vizsgálni, hogy a törvény egyes rendelkezései ténylegesen mennyire felhasználóbarátok. Mindemellett a törvény céljai között kerül feltüntetésre az állami szolgáltatások optimalizálása, a mobiltelefonos ügyintézés elsődlegessége, a digitális ügyintézés egységes kereteinek és az interoperabilitásnak a megteremtése, valamint a magánjogi jogviszonyok digitalizációja. Mindennek tükrében érdemes tehát megvizsgálni, hogy az Alaptörvény XXVI. cikkében megjelölt fejlesztési célok ténylegesen összhangban vannak-e azon törvény rendelkezéseivel és azon keretrendszer eszköztárával, amely éppen a XXVI. cikket jelöli ki, mint irányadó alkotmányos rendelkezést.

3. Az állam hatékony működésének megközelítései

Az állam hatékonyságával kapcsolatos kérdések önmagukban is külön kutatást érdemelnének, tekintettel arra, hogy az állam hatékonyságának definiálása, mérése, eszköztára végtelenül szerteágazó. Jelen tanulmányban kizárólag arra az aspektusra fókuszálok, hogy a hatékony működés eléréséhez szükséges megoldások milyen viszonyban állnak a XXVI. cikkben foglalt rendelkezésekkel.

Lovász János szerint az államcél és a közigazgatás viszonyrendszerében a változásokat állandóan le kell követnie a közigazgatásnak, ugyanis egy régi célt szolgáló szervezet nem tudja ellátni az újat (Lovász, 1944, 216). Ez az állandó változáskövetés alapozza meg – álláspontom szerint – azt, hogy az állam hatékonyan képes-e ellátni a feladatait, különösképp a digitalizációból fakadó követelményekkel fel tudja-e venni a versenyt. Maga a hatékonyság a közigazgatás tekintetében többféleképpen definiálható és mérhető. A közigazgatási hatékonyságot a Nemzeti Közszolgálati Egyetem által kidolgozott Jó Állam Keretrendszer (Cserny et al., 2014, 233–235) öt pontban határozta meg, amelyben kiemelt szerepet kapott az ügyfél felőli megközelítés, azonban Cserny Ákos úgy véli, hogy a közigazgatás eredményessége vagy teljesítménye nem közvetlenül a társadalomban jelentkezik, még akkor se, ha bizonyos felületeken – mint pl. egy Kormányablakban történő ügyintézés során – közvetlenül érintkezik a társadalommal, vagy szűkebben értelmezve, az adott ügyféllel (Cserny et al., 2014, 233). Így tehát a közigazgatás hatékonysága körében a közigazgatási teljesítmény minden olyan aspektusát meg kell vizsgálni, amelyek a közigazgatás céljainak, rendeltetésének elérését képesek leírni (Cserny et al., 2014, 235). Ezt a keretrendszer többféle indikátoron, mint pl. a hozzáférés, a szolgáltatásfejlettség vagy a megbízhatóság aldimenziókon keresztül vizsgálja.

A Jó Állam Keretrendszeren túl más módszertanok is rendelkezésre állnak, amelyek használhatóak az állam hatékonyságának mérésére. Lőrincz Lajos szerint a hatékonyság elsősorban a belső munkában, tehát a back office közigazgatásban mérhető jól, a külső tevékenységben azonban nem feltétlen hatékonyságról beszélünk, hanem ügyfélelégedettségről (Vértesy, 2020, 108). Kaiser Tamás szerint a modern közigazgatás a szolgáltatóképesség növelésére törekszik, amihez viszont elengedhetetlen a szolgáltatások bővítése és korszerűsítése, továbbá ezeknek a szolgáltatásoknak az ügyfelek számára elérhetőnek is kell lenniük (Kaiser, 2022, 158). Budai Balázs szerint a hatékonyság és az eredményesség szempontjából irreleváns, hogy mennyi pénzt költünk egy fejlesztésre, ha utána nem vizsgáljuk annak megtérülését (Budai & Vajkai, 2014, 56). A rendszer hatékonysága továbbá nem csak a technológián, hanem a humán erőforráson is múlik, különös tekintettel igaz ez a közigazgatásra, ahol az ügyfelekkel való kapcsolat során megbénulhat a feladatellátás – de hatékonysága mindenképp csökken –, ha a digitális kompetenciák hiánya miatt nem tud a back és front office oldal egyaránt működni. Az egyes stratégiák és reformok is képesek jelentősen befolyásolni az állam hatékonyságát, ezzel szemben azonban kritikaként említhető, hogy a stratégiákban meghatározott célkitűzések sok esetben elmaradnak a gyakorlatban vagy meghatározott határidőn belül nem teljesíthetőek. Ez látható volt az interoperabilitás fejlesztése során is, a Nemzeti Infokommunikációs Stratégia ugyanis azt ígérte, hogy 2020-ra az adatbázisok szintjén megvalósulhat a teljes interoperabilitás, illetve a közigazgatási ügyintézés 80%-a papírtmentes lesz (Veszprémi, 2018, 183), valamint az NDÁP kapcsán is láthatunk hasonló jellegű problémákat. Egyes szerzők – így Torma András és Nyitrai Péter szerint – mára már nincs is szükség stratégiákra, reformokra. Ezt azzal indokolják, hogy mivel az államszervezet és a közigazgatás keretei adottak, így mélyreható változtatások nem indokoltak (Torma et al., 2022, 52). Véleményem szerint azonban az elmúlt idők fejlődési tendenciái rámutatnak arra, hogy jelenleg igenis szükség volna – nem csak hatékonyság-fejlesztési célból – a közigazgatásban szemléletváltásra, hiszen hiába állítják a közigazgatás teljes digitalizációját, ha a gyakorlat ennek ellenkezőjét mutatja. Kérdés azonban, hogy a digitális állampolgárság és a Dáptv. mennyiben fogja ténylegesen átalakítani az e-közigazgatás folyamatát. Az átalakulás jelenlegi fázisában azt mondhatjuk, hogy jó irányba halad ez a folyamat.

A hatékonyság-fejlesztés elméleti oldala után meg kell vizsgálni azokat a konkrét megoldásokat, amelyek a hatékonyság növelését célozzák. Az állam hatékonyságának front office oldala – Lőrincz professzor korábban hivatkozott gondolatát kölcsönözve – lényegében azáltal írható

le, hogy az ügyfél mit érez, mit tapasztal mindazokból a fejlesztésekből, amelyek a back office¹ oldalon létrejönnek, illetve végbe mennek. A jogi és technológiai hatékonyság-fogalom közül jelenleg ez utóbbi a meghatározó a vizsgált tárgy körben. Így tehát a front office oldal elsősorban a kézzelfogható eszközökben érhető tetten, ezért érdemes ezek közül is néhányat kiemelni. Az e-személyi igazolvány és az e-aláírás mára már alkalmazott közigazgatási megoldások, azonban mindkét eszköz a jelenleginél nagyobb lehetőségeket is rejt magában. Az eID esetében a nyilvántartások összehangolásával a személyes adatok egyetlen igazolványba történő integrálása, az eSign esetében pedig a mobilapplikáción keresztüli dokumentumhitelesítés lehetősége merülhet fel, utóbbi a DÁP alkalmazásban már aktívan működik. A magánszférában egyre szélesebb körben elterjedő, de a kormányzati platformokon is már megjelenő chatbotok szintén képesek növelni az állam hatékonyságát, azzal, hogy egyfajta virtuális ügysegédként segít a hatósági ügymenetben, ellátja az ügyfelet információkkal és képes lehet az ügy teljes eljárásban vagy automatikus döntéshozatalban történő elbírálásának előkészítésére (van Noordt & Misuraca, 2019). Hohmann Balázs szerint akár a teljes humán ügyintézési folyamatot is kiválthatná, azonban ezeket a chatbotokat inkább részfolyamatok biztosítására alkalmazzák (Hohmann, 2023, 698–700). Hasonló hatékonyságnövelő megoldás a mobilapplikációk alkalmazása a közigazgatásban. Magyarországon az elmúlt években látható ezirányú fejlesztési törekvés az állam részéről, azonban a benne rejlő lehetőségeket az állam most kezdi el kiaknázni, hasonlóan más államokhoz. A mobilalkalmazásoktól való tartózkodás egyik oka – Szabó Balázs szerint – ennek a jogi keretrendszer hiányossága, másik oka pedig az erőforrások hiánya. Továbbá egy kormányzati mobilapplikáció elengedhetetlen feltétele egy biztonságos hardver- és szoftveres infrastruktúra kiépítése, valamint megfelelő szaktudással rendelkező személyzet biztosítása (Szabó, 2020, 133–135). A DÁP alkalmazás fordulópontot jelenthet ebben a kérdésben. A digitális állampolgárok számára elengedhetetlen a DÁP applikáció használata, ugyanis a digitális állampolgárság szinte teljes egészében az applikáció alkalmazásában valósulhat meg. Mára ugyan már saját internetes weblappal is rendelkezik a DÁP keretrendszer, azonban a tényleges tevékenységek, tehát az öt alapelem – az eAzonosítás, az eAláírás, továbbá a közeljövőben bevezetésre kerülő ePosta, eDokumentumkezelés és eFizetés – mobilapplikációs környezetre lett tervezve, erre a honlap egyelőre nem képes és kérdéses is, hogy képes lesz-e bármelyik funkció fenntartására. Mindezek alapján megállapítható, hogy javuló tendenciát mutat a mobilapplikációk alkalmazása hazánkban, ezzel teljesítve az Alaptörvény XXVI. cikkében foglalt célokat. Bár a fejlesztések is jó irányba mutatnak, mégis – a gyakorlati tapasztalatok alapján – számos területen javításra szorulnak ezek az alkalmazások, sőt a technológia további fejlődését is rugalmasan kell kezelniük a rendszereknek a jövőben is.

Az állam hatékonyságának fejlesztésére a Dáptv.-ben jelentős számú utalást találhatunk. Maga a törvény célja is implicit módon ezt fogalmazza meg, különösen a b) pont vonatkozásában, ahol az állam által nyújtott szolgáltatások optimalizálását és digitalizációját tűzi ki célul a jogalkotó. Az állam hatékonysága jelenik meg egyértelműen az 5. § (1)–(2) bekezdésében. Az (1) bekezdés az interoperabilitás főszabályát teremti meg, ebből a rendelkezésből és a 1. § e) pontjából pedig egyértelműen következtethető, hogy az egyes állami nyilvántartások összehangolásának fejlesztésére – az 5. § megvalósítása érdekében – sor kerül(het). Ennek következtében, a (2) bekezdés rendelkezése, miszerint a felhasználó nem kötelezhető a digitális térben rendelkezésre álló adat ismételt megadására, egy sok éves probléma kerül kiküszöbölésre a közigazgatásban (Veszprémi, 2018, 183). Ezt a törvény más rendelkezései is megerősítik.

¹ Ld. továbbá: Gerencsér et al. (2025).

A 22. § rendelkezései az e-dokumentumok kapcsán szintén erősítik a hatékonyságot, hiszen ezzel a teljes dokumentumkezelés digitalizálhatóvá válna. A videotechnológiás kapcsolattal történő ügyintézés mint kapcsolattartási mód, értelmezhető az állam hatékonyságfejlesztésének eszközeként és akár még esélyegyenlőségi törekvésként is, azonban kritikája, hogy például kérdéses a videotechnológián keresztül történő aláírás-felvételezés mibenléte és indokolási kötelezettséggel járó döntés videotechnológián keresztüli közlésének megtagadása. Az állam hatékonyságát segíti elő, de a közszolgáltatások színvonalának emelését is eredményezi a Dáptv. IX. fejezetének tartalma, amely egyes támogató szolgáltatások harmadik fél általi igénybevételét szabályozza, tehát piaci szereplők számára is megnyílik a lehetőség egyes szolgáltatások alkalmazására. Már egyre több piaci szolgáltató – elsősorban bankok és telekommunikációs nagyvállalatok – bevezette opcióként a DÁP útján történő személyazonosítást, de további példaként hozható ide, hogy az egyes élelmiszerüzletek – ezen koncepciót alapul véve – képesek lennének az életkor ellenőrzésére akár egy QR kód beolvasásával. Hasonlóan üdvözlendő újítás a digitális szolgáltatóközpont és a Digitális Szolgáltatások Felügyeletének megalapítása is. Külön pozitívum, hogy a jogalkotó nem zárkózik el a mesterséges intelligencia alkalmazásától sem, ahogyan a 47. § (5)–(7) bekezdéseiben tetten is érhető.

Az állam hatékonyságának elemzése körében tehát meg lehet erősíteni azt a felvetett állítást, miszerint sok szálon futó, komplex rendszerként lehet tekinteni a hatékonyság-fejlesztésre, számtalan eszköz rendelkezésre is áll, azonban ez elsősorban az állam attitűdjén múlik, hogy akar-e, illetve képes-e olyan fejlesztéseket fogantatni, amelyek egyaránt elősegítik a saját működésüket és az állampolgárok jólétét. Arra a kérdésre azonban, hogy mindezt milyen eszköztárral lehet végrehajtani, ma már joggal mondhatjuk, hogy az e-közigazgatás teremt erre lehetőségeket.²

4. Képes-e emelni a DÁP keretrendszer a közszolgáltatások színvonalát?

A közszolgáltatások színvonalának emelése szorosan összefügg az állam hatékonyságának kérdésével, hiszen a hatékonyság-fejlesztés egyfajta feladatának értelmezhető a közszolgáltatások helyzetének javítása. Ezt Vértesy László is megerősíti, miszerint a hatékonyság a közigazgatásban elsősorban a közszolgáltatások és az előállítási forrásuk kapcsán értelmezhető (Vértesy, 2020, 107). Érdemes tehát megvizsgálni, hogy milyen megoldásokat láthatunk e-közigazgatási környezetben belül a színvonalának emelésére.

A közszolgáltatások fejlesztésével kapcsolatos kérdések először 2015-ben, a Közigazgatás- és Közszolgáltatás-fejlesztési Stratégia 2014–2020 című programban jelentek meg, ahol külön részt szenteltek a közszolgáltatás-fejlesztés kérdésére. Ugyanebben az évben elfogadták az Eüsztv.-t, ami jelentősen átalakította az elektronikus ügyintézés szabályait és némiképp megváltoztatta a legfőbb állami közszolgáltatás, a szabályozott elektronikus ügyintézési szolgáltatások (SZEÜSZ) szabályait is. A SZEÜSZ már egyértelműen az okos közszolgáltatások közé sorolható, amely az okos kormányzás eszközeként is tekinthető. Az okos kormányzást egyes szerzők szinonimaként használják, más szerzők megkülönböztetik a digitális kormányzástól. Ennek oka, hogy el kívánják különíteni a digitalizációt és az innovatív-tudásalapú jelleget a közigazgatás-fejlesztésben (Kun, 2018, 51). Ha ezen közszolgáltatások színvonalára tekintünk, akkor láthatjuk, hogy le van maradva Magyarország az európai átlagról, azonban az elmúlt évek kimutatásai ebben is javuló

² Ld. továbbá: Demmke & Moilanen (2012).

tendenciát mutatnak. Egyes európai e-közigazgatási indikátorok, mint a *Digital Decade* indikátor vagy az *eGovernment Benchmark*, továbbra is az utolsó harmadba sorolják Magyarországot. A DESI index (Digital Economy and Society Index) 2024-es eredményei alapján Magyarország teljesítménymutatói az uniós átlag alatt helyezkedtek el, az online közszolgáltatások terén is. Az eredményekből látható, hogy jelentősen fejlesztésre szorulnak az egyes közszolgáltatások határokön átnyúló jellege, azaz hogy ezeket a közszolgáltatásokat az államhatáron túlon tartózkodó állampolgárok is igénybe tudják venni (European Commission, 2024). Megjegyzendő, a DÁP applikáció is 2025 márciusáig csak magyarországi telefonszámmal volt igénybe vehető, ezzel kizárva azon külföldön élő magyar állampolgárokat, akik magyar telefonszámmal nem rendelkeznek, ezt a hibát azonban korrigálták. A közszolgáltatások jelenlegi állapota azonban nem pusztán a technológiai hiányosságoknak köszönhető, hanem annak is, hogy az ügyfelek hogyan állnak hozzá ezekhez az elektronikus közszolgáltatásokhoz. Czékmann Zsolt és Cseh Gergely szerint hiába működnek elektronikus ügyintézési szolgáltatások, hogy ha a felhasználói oldal nem kellően nyitott annak alkalmazására (Czékmann & Cseh, 2018, 40). Ehhez ténylegesen arra van szükség, hogy könnyen kezelhető, egységes, interoperábilis rendszert hozzanak létre, ahol a lehető legtöbb, a közigazgatás és a közszolgáltatások körébe tartozó ügycsoportok ügyei egy felületen keresztül, eAzonosítást követően, a kérelem benyújtásától az ügy lezárásáig minden az online felületen keresztül intézhető legyen. Mindehhez segítséget nyújt, ha figyelembe vesszük az európai interoperabilitási keret (EIF) által megfogalmazott, állandóan frissülő elvárásokat (Veszprémi, 2018, 178), a nemzetközi gyakorlatban megjelenő szempontokat (Grimmelikhuisen & Fenney, 2017, 581–584) és az állampolgárok igényeit is.

A DÁP keretrendszerben a közszolgáltatások színvonalának emelése körében szinte ugyanazokat az intézkedéseket lehet pozitív eredményként felsorolni, mint amelyek az állam hatékonysága körében kerültek említésre, köszönhetően a két fogalom szoros kapcsolatának. A közszolgáltatások színvonalának emelése akként is értelmezhető, hogy mely rendelkezések tekinthetőek felhasználóbarát megoldásoknak. A közszolgáltatások színvonalának emelése az egyedüli, XXVI. cikkben foglalt cél, amely a törvény céljai között explicit módon említésre kerül. A Dáptv. 3. § (8) bekezdésében is megjelenik a közszolgáltatások kérdése, amelyet a IX. fejezet szabályoz részletesen. A központi elektronikus ügyintézési szolgáltatás jelentős része mind olyan közszolgáltatás, amely korábban nem vagy nem ebben a formában jelent meg az e-közigazgatásban, azonban ezek mindegyike képes az állampolgárok ügyintézési folyamatának egyszerűsítésére vagy hatékonyabb kezelésére. Ezzel egyre inkább elősegíti az Alaptörvény által megkívánt cél és a digitális állam elérését. Mindez igaz a digitális keretszolgáltatásokra is. Álláspontom szerint a digitális keretalkalmazás, azon belül digitális személyiadat-tárca szolgáltatás az az innováció, amely leginkább megvalósítja a közszolgáltatások színvonalának emelését. A digitális irattárca lényege, hogy egy helyen lehessen tárolni az összes hivatalos igazolványt digitalizált és hitelesített formában, valamint az eSzemélyazonosítást az applikáción keresztül – más funkciókkal együtt – meg lehessen valósítani. Ez a megoldás tehát elsősorban az állampolgárokat célozza meg, az ügyfelek eljárásait könnyíti meg és ezzel ugyanakkor elősegíti a digitális ügyintézés elterjedését is. Európában ezzel kapcsolatban már számos *best practise* megoldással találkozhatunk.³ A DÁP applikáció követte az NDÁP-ban felvetett digitális irattárcát, így az ma már közel kétmillió magyar állampolgár életét könnyítheti meg. Ezen felül a DÁP alkalmazás első funkciói között szerepelt a QR kód-alapú rendőri igazoltatás, mely során az állampolgár az applikációban felugró QR kód segítségével igazolni tudja személyazo-

³ Ld. továbbá: Papp-Váry et al. (2021).

nosságát. Ez is növelheti az ügyfelek elégedettségét, ezáltal a közszolgáltatások színvonala is magasabb szintet érhet el, akár visszacsatolásai alapján. Tekintettel kell azonban lenni arra a szempontra is, hogy a DÁP applikáció még viszonylag gyerekcipőben jár, folyamatos fejlesztés alatt áll, időről időre újabb funkciókkal bővül, így – álláspontom szerint korai volna „ítéletet mondani” a DÁP közszolgáltatások vonatkozásában mérhető hatékonyságára.

Összefoglalva, a közszolgáltatások színvonalának emelése is komplex eszközrendszerrel igényel. Míg az állam hatékonysága inkább back office preferenciájú, addig a közszolgáltatások színvonala a front office oldalon merül fel fejlesztési kérdésként, ezért is kell nagyobb hangsúlyt fektetni az ügyfelekkel való viszonyra, valamint az alkalmazott eszközök ügyfélközpontúvá formálására.

5. Megvalósul-e a transzparencia az e-közigazgatásban?

A közügyek jobb átláthatósága – függetlenül a digitalizációtól – állandó aktualitásként jelenik meg a magyar közéleti kérdésekben, a szakirodalom azonban viszonylag kevesebbet foglalkozik vele. A XXVI. cikkben a közügyek jobb átláthatósága is szorosan összefügg a hatékonyság- és a közszolgáltatás-fejlesztéssel. Így tehát meg kell vizsgálni azokat a digitális megoldásokat, amelyek a transzparencia minél szélesebb megteremtését szolgálják.

Yehezkel Dror izraeli politológus úgy fogalmazott, hogy a politika átláthatósága és nyitottsága mindennél előrébb való, ennek hiányában a közigazgatás átláthatósága és nyitottsága nem több, mint ámitás (Dror, 1999, 66). Józsa Zoltán szerint a nyitott, átlátható közigazgatás a modern, demokratikus államszervezet egyik legfőbb ismérve (Józsa, 2011, 59). Az átláthatóság az Alaptörvényben is megjelenik, a 38. és 39. cikkeiben a nemzeti vagyoni kapcsolatok, azonban más területekre, mint pl. a közigazgatásra átláthatóságára vonatkozóan nem rendelkezik az Alaptörvény. Hohmann Balázs szerint az is nehezíti a helyzetet, hogy az átláthatóságnak nincs egy egyértelműen megállapított fogalma, azonban mégis megfogalmazható egy fogalmi mag, amiből ki lehet indulni annak értelmezésekor. Az átláthatóság – Hohmann szerint – tehát egy olyan alkotmányos és jogállami követelmény, amely arra irányul, hogy az átláthatóság alanya számára az átláthatóság tárgyát felfoghatóvá, érthetővé és értelmezhetővé tegye (Hohmann, 2021, 307–309). Ehhez további követelmények kapcsolódnak, mint pl. az elszámoltathatóság, amely magával vonzza a köz- és magánjogi felelősség kérdését egyaránt, vagy a kommunikáció, amely tág értelmezésben össztársadalmi tájékoztatást, szűkebb értelemben pedig hatósági jogalkalmazás körében felmerülő tájékoztatást foglal magába. Józsa Zoltán is eszerint tipizálja az igazgatási transzparenciát: egyrészt az érdekeltnek hozzáférési jog van az eljárás keretein belül a hatóság birtokában lévő dokumentumokhoz, amelyek a döntésre kihatással vannak, másrészt a társadalomnak van hozzáférése a hivatalos dokumentumokhoz (Józsa, 2011, 63). Ha a XXVI. cikk tárgyát nézzük, akkor a nyilvánosság biztosítására a legkézenfekvőbb módszernek az internetes oldalakon való közzététel bizonyul, azonban a gyakorlatban ez sem valósul meg teljes bizonyossággal. Magyarországon a hangsúly inkább az egyéni, hatósági döntésekhez kapcsolódó transzparencia irányába tolódik el, erre szolgál pl. az iratbetekintési jog, azonban a társadalmi szintű eszközökre, mint pl. a társadalmi egyeztetés körében felmerülő reflektálási kötelezettség vagy a közérdekű adatigénylés szélesebb körű lehetőségeire – véleményem szerint – egyre nagyobb igény fogalmazódik meg a társadalmon belül.

Ha az e-közigazgatás és az átláthatóság kapcsolatát vizsgáljuk, akkor az elmúlt években – részben a Covid-19 járványnak, részben a technológiai fejlődésnek köszönhetően – jelentősen átalakult az egymáshoz való viszonyuk. Ezek a tényezők azonban inkább negatív irányba terel-

ték a kettő közötti viszonyt és több olyan szempont is felmerült, amely aggályokat vethet fel az állampolgároknál. Az egyik kritika a részrehajláshoz köthető. Jelen esetben el kell különíteni az AI által működtetett és az AI-tól független rendszereket. Az AI-tól független rendszerek vagy eszközök esetében nem merülhet fel a részrehajlás problémája, mivel meghatározott folyamat eredményeként meghatározott kimenetek (döntések) jönnek létre, ezzel tulajdonképpen kizárva a hiba és a részrehajlás problémáját (Hohmann, 2021, 314). Tovább növeli az átláthatóságot, hogy az automatikus döntéshozatal esetében elérhetővé kell tenni több helyen is az automatikus döntéshozatali eljárás módszertanát és lényeges szabályait (Czékmann et al., 2022, 37). A részrehajlás és a kommunikáció problémája a chatbotok esetében jelenik meg szignifikánsan, így ezek kapcsán különös érzékenységgel kell lenni ezek megalkotásakor és alkalmazásakor, ugyanis ezek a rendszerek nem tudnak állandóan naprakész válaszokat adni, bonyolultabb összefüggéseket nem látnak át és adott esetben képesek az ügyféllel való kommunikációból rossz adatokat átvenni.

A közügyek jobb átláthatósága nem kerül elő a normaszöveg szintjén a Dáptv.-ben. A törvény egészéből kiolvasható egy általános transzparencia, azonban – álláspontom szerint – ez további fejlesztésekre szorul. A 46. § (8) bekezdése részletesen szabályozza az eAzonosítás és az emelt szintű kétfaktoros azonosítást biztosító ügyfélkapu adatellenőrzési és adatbeszerzési folyamatát, azonban – és ez a törvény egészére értendő – nincs lehetősége arra a felhasználónak, hogy az adatait – hasonlóan az EESZT-hez – nyomon tudja követni. Ugyan a Dáptv. 48. § szabályozza az ügyfél ügyintézési rendelkezéseinek nyilvántartását, ez azonban nem elégséges feltétel az adatok megismerhetősége szempontjából. Álláspontom szerint egy monitoring rendszer kialakítása elengedhetetlen a digitális keretalkalmazáson belül, ugyanis azontúl, hogy a felhasználók számára biztonságérzetet ad, hogy adataik mozgásával tisztában lehetnek, ezen felül adatbiztonsági szempontból is kiemelt figyelmet kell fordítani erre. Ezen túlmenően a részletszabályokat tartalmazó jogszabályok remélhetőleg kibővítik ezt az általános transzparenciát és konkrét intézkedéssel segítik elő a közügyek jobb átláthatóságát.

A közügyek jobb átláthatóságáról elmondható tehát, hogy egy érzékenyebb kérdésként jelenik meg általánosságban és a XXVI. cikk tekintetében is, mint az eddig ismertetett szempontok. Véleményem szerint az állam a digitális technológiák alkalmazását e téren sokkal inkább veszélyforrásként érzékelheti, mintsem előnyként, azonban látni kell, hogy ez az állam kötelezettsége, ilyen formán az államnak is érdeke volna egy olyan rendszer kialakítása a közügyek jobb átláthatóságának elérése érdekében, amely csökkenti a bürokráciát, egyszerre képes a közérdekű adatok nyilvánosságának és az adatok védelmének biztosítására és a felhasználók számára is könnyen, hosszú eljárások nélkül is elérhető.

6. Az esélyegyenlőség megteremtése – képes erre az e-közigazgatás?

Az esélyegyenlőség előmozdítása, mint a XXVI. cikk negyedik célkitűzése, minden bizonynyal elhanyagolt kérdés a jogirodalomban, de a gyakorlatban is, hiszen az esélyegyenlőség megteremtése a jogszabályok szintjén biztosított, azonban a gyakorlati megoldások jelentős hiányban szenvednek sokszor, továbbá a digitális esélyegyenlőtlenség is problémákat okoz. Az esélyegyenlőségnek tehát több (földrajzi, népességi, gazdasági és technológiai) dimenziójáról is beszélhetünk, de jelen fejezetben a digitális esélyegyenlőséggel, különösen a fogyatékkal élő személyek esélyegyenlőségével kapcsolatos, a társadalom egyik legvédtelenebb csoportját segítő megoldásokra szeretnék kitérni.

A 2022-es népszámlálás adatai alapján ma Magyarországon kevéssel több, mint 270.000 ember él valamilyen fogyatékossgal. Az Európai Unió Alapjogi Charta 21. és 26. cikke, az Alaptörvény XV. és XIX. cikke különös tekintettel védi a fogyatékossgal élő személyeket, illetve ebben a körben érdemes kiemelni a 2016/2102/EU irányelvet, amely a közszférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentesebbé tételére irányul. Ha a fogyatékossgal élő személyek alaptörvényi védelmét vizsgáljuk, helyel-közél azt mondhatjuk, hogy széleskörű védelmet biztosít az állam számukra. Hadi Nikolett a XXVI. cikk kapcsán egyértelműen bizakodó, álláspontja szerint ebben a cikkben egyaránt megjelenik az észszerű alkalmazkodás elvére vonatkozó igény, amelyet az ENSZ Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezményében is lefektetésre került, valamint az egyetemes tervezés elve is, amely lehetővé teszi, hogy mindenki hozzáférjen speciális tervezés vagy adaptálás nélkül a szolgáltatásokhoz (Hadi, 2011, 112). Ilyen hétköznapi megoldásként jelenik meg az önkormányzati honlapok akadálymentesítése, a hátrányos helyzetű célcsoportok számára történő elérhetőségének és közérthetőségének biztosítása, hiszen ennek hiányában az elektronikus ügyintézéshez, illetve önmagában a tájékoztatáshoz való jog – véleményem szerint – jelentős csorbát szenvedhet. Látható tehát, hogy ugyancsak az „általános” probléma merül fel a fogyatékossgal élő személyek esetében is, hogy ugyan az eszközök és lehetőségek rendelkezésre állnak a fejlesztésekre, ez azonban az állam mint szolgáltató nélkül nem megvalósítható.

Jelentős problémákkal küzd a digitális esélyegyenlőség is hazánkban. Werner Luca szociológus szerint ennek az egyenlőtlenségnek három dimenziója különíthető el. Egyrészt az eszközökhöz való hozzáférés, másrészt a használatukhoz szükséges készségek birtoklása, harmadrészt a digitális világban szerzett tapasztalatok offline erőforrásokká való átváltásának képessége generálja az egyre nagyobb digitális szakadékot (Werner, 2023, 38). Ezek a dimenziók némiképp egymásra épülnek, ez az első két dimenzió esetében egyértelműen megállapítható, ami befolyásolja az egyenlőtlenség növekedését, de az infrastrukturális ellátottság esetében is az látható, hogy ez a mai napig problémát jelent Magyarországon, hogy nem mindenhol van kiépítve megfelelő vezeték és vezeték nélküli internethálózat. Álláspontom szerint ez azonban egy öngeneráló folyamat, mert amíg mindhárom dimenzió nem teljesül, addig az egyre inkább növeli a digitális szakadékot. Erre elsődlegesen a digitális írástudás megteremtése volna a megoldás. Erre már korábban tettek kísérletet a Digitális Közösség Programmal (Kitta & Bódi, 2013, 134), melynek következtében helyi szinten lehet, hogy lehetett érzékelni a hatását, globálisan azonban nem. Ahhoz, hogy minél szélesebb körben elterjedtebbé tudjon válni a digitális állampolgárság, szükséges a digitális kompetenciafejlesztés. Ez – véleményem szerint – hatékonysági és esélyegyenlőségi szempont is, hogy mindenki hozzáférhessen a digitális állampolgárság szolgáltatáshoz, azonban ehhez szükséges egy megfelelő alaptudás annak kezelése érdekében. Budai Balázs ezzel kapcsolatban néhány éve fogalmazott meg javaslatokat, amelyek között kiemelt helyen szerepel az integrált képzési és eszköztámogatási programok a halmozottan hátrányos térségekben vagy a célzott célcsoportokat támogató felzárkóztató képzések (Budai, 2022, 52–54). Harsági Viktória szerint azonban nehéz olyan eszközöket találni, amelyek hatékonyak és képesek az esélyegyenlőség tényleges érvényesülésének megteremtésére. Ha csak a peres eljárásokat vesszük alapul, a digitalizációs folyamat – végső soron – veszélyeztetheti az *access to justice* elvét, kvázi ügyvédkényszert idézne elő és jogi segítségnyújtó irodák jönnének létre. Ez utóbbi gondolat koncepciója – véleményem szerint – nem hanyagolható el, ugyanis a digitális állampolgárság megjelenésével fel kell készülnie az államnak arra, hogy a közigazgatásban is felmerülhetnek ehhez hasonló helyzetek, amelynek ellátására kérdéses, hogy külön, önálló szervezetet hozzanak létre vagy ezeket a feladatokat a kormányhivatalok hatáskörébe integrálják, amely – adott esetben – jelentősen megnövelheti azok ügyterhét. Harsági

ennek megoldására javasolja inkább a hibrid eljárásokat, amelyek valamelyest kiküszöbölhetik az esélyegyenlőtlenséget (Harsági, 2014, 317–320). Mindezt a közigazgatás működésére vetítve elmondható, hogy ezek a hibrid eljárások rövidtávon megoldást jelenthetnek az esélyegyenlőség fenntartására, azonban ez csak „tüneti kezelés”, a végső cél eléréséhez a digitalizációs megoldások teljes adaptálása szükséges az esélyegyenlőség érdekében.

Az esélyegyenlőség tekintetében hasonló hiányosságok mondhatóak el a Dáptv. kapcsán, mint a transzparencia esetén. Az 5. § (7) bekezdés szerint törekedni kell a digitális szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítására fogyatékoságon alapuló megkülönböztetés nélkül. A törvényjavaslat még a 'törekedni kell' kifejezés helyett a 'biztosítani kell' kifejezést használta, amely álláspontom szerint – a XXVI. cikk tartalmára tekintettel – sokkal helytállóbb lenne, mint a törekvés. Mint ahogy arra már kitértem az esélyegyenlőség biztosításánál, a fogyatékosággal élő személyekre az államnak e körben is különös figyelmet kell fordítani, így ugyanúgy biztosítani kell pl. egy látássérült számára a digitális szolgáltatásokhoz való hozzáférést, mint bármely állampolgár számára. Erre vonatkozóan azonban a Dáptv. semmilyen konkrét rendelkezést nem tartalmaz, mindössze 5. § (7) bekezdés az, amely a XXVI. cikk esélyegyenlőségi célkitűzését kimeríti. Véleményem szerint ez azonban nem bizonyul elegendőnek az esélyegyenlőség digitális térben való megteremtésére, ezért akár a Dáptv.-ben, akár más vonatkozó jogszabályban érdemes volna külön tisztázni azokat az intézkedéseket, amelyek a fogyatékosággal élő személyek digitális állampolgársághoz való hozzáférésüket biztosítják. Erre vonatkozóan külön jogszabály – a közszférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentesítéséről szóló 2018. évi LXXV. törvény – ugyan rendelkezik a közszolgálati platformok akadálymentesítéséről, de az ott szabott feltételrendszernek a Digitális Állampolgárság központi honlap is csak részben felel meg saját akadálymentesítési nyilatkozata alapján.

Összefoglalva tehát megállapíthatjuk, hogy mind a fogyatékosággal élők vonatkozásában, mind a digitális egyenlőtlenségekben érintettek tekintetében egyértelmű fejlesztési hiányosságok fedezhetőek fel, melyek javítására, fejlesztésére már jelenleg is rendelkezésre állnak olyan eszközök, illetve módszertanok, amelyek rövid időn belül képesek megvalósítani az esélyegyenlőséget. Ebben azonban nem csak az államnak van jelentős szerepe, hanem – véleményem szerint – a civil szférának is, különös tekintettel a digitális oktatás terén, hiszen ha az elmara-dottabb területeken is kialakul egy jó gyakorlat a digitális képzésekre, amelyeknek részét képezi pl. a digitális ügyintézés folyamatának ismertetése is, még szélesebb körben érintené a magyar társadalmat a digitalizáció, és későbbi fejlesztések során könnyebben tudnának idomulni az új technológiai megoldásokhoz. Ez azonban – végső soron – felhasználóbarát felületet követel meg, amely a digitális állampolgárság esetén relevanciával bíró kérdés lesz, hogy hogyan lehet a DÁP keretrendszer felületeit egységessé és mindenki számára akadálymentessé tenni. Erre irányuló fejlesztés – jelen tanulmány írásakor – nem ismert.

7. Konklúzió – avagy meddig terjed az állam kötelezettsége a XXVI. cikk megvalósításában?

Az Alaptörvény XXVI. cikkének négy célkitűzése a technológia folyamatos fejlődésével együtt napról napra számtalan lehetőséget rejt magában állam és állampolgára számára. Azonban – mint azt a fentiekben láthattuk – számtalan nyitott feladattal is szemben állunk a XXVI. cikk megvalósításával kapcsolatban. Röviden érdemes tehát összefoglalni a XXVI. cikket érintő fejlesztési lehetőségeket.

Mindenekelőtt a Dáptv. egyes – fentiekben is említett – rendelkezéseinek módosítása szükséges az Alaptörvény XXVI. cikk és Dáptv. célkitűzéseinek való megfelelés érdekében. Az állam hatékonyságának eredményessége és a közszolgáltatások színvonalának emelése érdekében a jelenleg is alkalmazott technológiai eszközök fejlesztése, különös tekintettel a DÁP applikáció, az e-személyi igazolvány, a chatbotok, a robotizált folyamatautomatizáció, a központi és helyi szintű közszolgáltatások rendszerének fejlesztésére volna szükség. A közügyek jobb átláthatósága érdekében egy átfogó reform előirányozása volna szükséges, különös tekintettel egy olyan *monitoring rendszer* megalkotására a digitális szolgáltatások körében, amelynek keretei között az állampolgárok szabadon ellenőrizhetik adataik mozgását és nyomon követhetik saját eljárásuk lefolytatását digitális naplózáson keresztül. Az esélyegyenlőség megvalósítása érdekében is egy átfogóbb szabályozás megteremtése a Dáptv.-ben, továbbá a 2018. évi LXXV. törvénynek való megfeleltetés biztosítása szükséges a digitális államhoz megvalósításáért felelős szolgáltatók részéről.

Meg kell azonban jegyezni, hogy mindazon fejlesztési lehetőségek, amelyek a XXVI. cikk megvalósításához kapcsolódnak, a rendelkezés államcél jellegéből fakadóan nem kikényszeríthetőek. Az Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) a 14/2014. AB határozatában kimondta, hogy az államcélokat aktív, tevőleges és támogató magatartással kell érvényre juttatni, továbbá az AB több határozatában is kimondta⁴ – még a régi Alkotmány kapcsán –, hogy az államcélok nem alapoznak meg közvetlenül kikényszeríthető alanyi jogot, csupán kötelezettséget keletkeztet az állam számára. Ebből fakadóan tehát van egyfajta kötelezettsége az államnak, törekedni kell az államcél elérésére, ami azt jelenti, hogy az adott államcél elfogadásától kezdődően folyamatos aktív cselekvést kíván meg az állam részéről annak megvalósítása. Ehhez kapcsolódik a másik kötelezettség is, miszerint ezt az államcél a jövőben el is kell érni (Kazai, 2020, [18]–[25]). Így tehát hiába nem kikényszeríthetőek a XXVI. cikkben foglaltak a jogorvoslati fórumok előtt, mégis van egyfajta kontrollmechanizmus annak érvényesülésére tekintettel.

Álláspontom szerint ebben mindenkinek szerepe van, a jogalkotótól, a jogalkalmazón át, egészen az állampolgárokig abban, hogy ténylegesen megvalósulhasson a digitális állam Magyarországon. Meglátásom szerint ehhez három alapvető feltételre van szükség: (1) a XXVI. cikkhez alkalmazkodó és fejlődőképes jogalkotásra, illetve jogalkalmazásra, (2) ügyfél- és technológia-központú jogalkalmazókra (elsősorban a közigazgatásban) és (3) nyitott, befogadni kész (digitális) állampolgárookra. Véleményem szerint jó úton halad a magyar közigazgatás ennek megvalósítása felé és így – Örkény István egypercesének címét idézve – bizakodva nézhetünk a jövőbe.

Hivatkozások

- Budai B. B., & Vajkai A. (2014). A közszolgálat informatikai hatékonysága. *Infokommunikáció és jog*, 11(2), 55–65. Online: <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2748916>
- Budai B. B. (2022). A digitális kompetencia növekvő szerepe. *Pro Bono Publico – Magyar Közigazgatás*, 10(2), 30–59. <https://doi.org/10.32575/ppb.2022.2.2>
- Council of Europe. (n. d.). *Digital Citizenship Education*. Online: <https://tinyurl.com/3883cbyy>
- Cserny Á., Fekete L., Kádár K., Kowalik T., Tózsá R., & Ugródsy M. (2014). Hatékony közigazgatás. In Kaiser T., & Kis N. (Szerk.), *A Jó Állam mérhetősége* (pp. 233–235). Nemzeti Köszolgálati Egyetem. Online: <https://kti.uni-nke.hu/document/vtkk-uni-nke-hu/a-jo-allam-merhetosege.original.pdf>

⁴ Ld. 595/B/1992. AB határozat, 35/1994. (VI. 24.) AB határozat, 652/G/1994. AB határozat. 145/B/1997. AB határozat, 197/B/2002. AB határozat.

- Czékmann Zs., & Cseh G. (2018). Az elektronikus közszolgáltatások megvalósulása napjainkban Magyarországon. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, 36(1), 35–47. Online: <http://real.mtak.hu/id/eprint/92804>
- Czékmann Zs., Cseh-Zelina G., & Ritó E. (2022). Az automatikus döntéshozatal helye és szerepe a hatósági eljárásban. *KözigazgatásTudomány*, 2(2), 35–47. <https://doi.org/10.54200/kt.v2i2.34>
- Demmke, C., & Moilanen, T. (2012). *Effectiveness of Public-Service Ethics and Good Governance in the Central Administration of the EU-27*. Peter Lang. <https://doi.org/10.3726/978-3-653-01384-9>
- Digitális Magyarország Ügynökség (DMÜ). (2022). *Nemzeti Digitális Állampolgárság Program*. Online: <https://tinyurl.com/mry3mwyj>
- Dror, Y. (1999). Transparency and Openness of Quality Democracy. In M. Kelly (Szerk.), *Openness and Transparency in Governance: Challenges and Opportunities* (pp. 62–71). NISPAcee – EIPA. Online: <https://tinyurl.com/2p9pnyjm>
- European Commission. (2024). *Digital Decade 2024: eGovernment Benchmark*. Online: <https://tinyurl.com/yxsr8h5e>
- Gerencsér B. Sz., Ilosvai A., Karacs K. I., Kurunczi G., Oláh A., Sulyok A. A., Tornai K., & Varga Á. (2025). A digitális transzformáció hatása a közigazgatási folyamatokra: lehetőségek és kihívások. *KözigazgatásTudomány*, 5(1), 30–45. <https://doi.org/10.54200/kt.v5i1.93>
- Grimmelikhuisen, S. G., & Fenney, M. K. (2017). Developing and Testing an Integrative Framework for Open Government Adoption in Local Governments. *Public Administration Review*, 77(4), 579–590. <https://doi.org/10.1111%2Fpuar.12689>
- Hadi N. (2011). Az Alaptörvény és a fogyatékossgal élő személyek (A rendelkezések értelmezése). In Varga N. (Szerk.), *Az új Alaptörvény és a jogélet reformja* (pp. 105–113). Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola. Online: <https://acta.bibl.u-szeged.hu/71300>
- Harsági V. (2014). Az információs technológia felhasználhatóságának határai a polgári eljárásjogban. In Németh J., Varga I., & Cserba L. (Szerk.), *Egy új polgári perrendtartás alapjai* (pp. 315–327). HVG-ORAC.
- Hohmann B. (2021). Közelebb vagy távolabb? – Gondolatok a fizikai kapcsolattartás hiányának és a közigazgatási hatósági eljárás átláthatóságának kapcsolatáról. In Rixer Á. (Szerk.), *A járvány hosszútávú hatása a magyar közigazgatásra* (pp. 305–317). Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Online: <https://tinyurl.com/2s3ush4p>
- Hohmann B. (2023). Chatbotok a kormányzati platformok szolgálatában. Alkalmazási követelmények és átláthatósági hatások. *Belügyi Szemle*, 71(4), 691–709. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.4.8>
- Józsa Z. (2011). A transzparencia és az európai államok közigazgatása. *Rendészet és emberi jogok*, 1(3), 59–70. Online: <https://tinyurl.com/yhtdd7uh>
- Kaiser T. (2022). A közigazgatási teljesítménymérés fejlesztéspolitikai aspektusai: „nagyrendszerek” és projektszintű „részrendszerek” összekapcsolása. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 10(2), 150–169. <https://doi.org/10.32575/ppb.2022.2.7>
- Kazai V. Z. (2020). Államcél. In Jakab A., Kőnczöl M., Menyhárd A., & Sulyok Gábor (Szerk.), *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. Online: <https://ijoten.hu/szocikk/allamcel>
- Kitta G., & Bódi G. (2013). A Digitális Közösségi Program. *Új Nemzeti Érdek*, 2(5), 132–137.
- Kun L. (2018). Mit jelent az okos közszolgáltatás?. *Új Magyar Közigazgatás*, 11(4), 49–53. Online: <https://tinyurl.com/3e34b975>

- Lovász J. (1944). A közigazgatás és az államcél viszonya. *Közigazgatástudomány*, 7(5–6), 208–216.
- Magyarország Kormánya. (2017). *A Digitális Jólét Program 2.0*. Online: <https://tinyurl.com/4c2vf477>
- Papp-Váry Á., Dragan, I., Brusin, J. (2021). Country Positioning with ICT – A Case Study of „E-Stonia”. In Z. Sudaric, & T. Petrusevic (Szerk.), *Conference Proceedings – 11th International Conference Development of Public Administration* (pp. 335–349). Veleučilište Lavoslav Ružička u Vukovaru. Online: <https://tinyurl.com/56yima34k>
- Szabó B. (2020). Jó gyakorlatok a mobilapplikációk okmányügyi mint szakigazgatási célú felhasználására a V4-es országokban és az EU-ban. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, 38(2), 130–147. <https://doi.org/10.32978/sjp.2020.033>
- Torma A., Czékmann Zs., Nyitrai P., Szabó B., Ritó E., Czibrik E., & Cseh G. (2022). Gondolatok a magyar közigazgatási stratégiaalkotásról, különös tekintettel a központi szervekre. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 10(1), 46–64. <https://doi.org/10.32575/ppb.2022.1.3>
- Van Noordt, C., & Misuraca, G. (2019). New Wine in Old Bottles: Chatbots in Government. Exploring the Transformative Impact of Chatbots in Public Service Delivery. In P. Panagiotopoulos et al. (Szerk.), *Electronic Participation. ePart 2019. Lecture Notes in Computer Science* (pp. 49–59). Springer.
- Veszprémi B. (2018). Az interoperabilitás kérdésének boncolgatása a közigazgatásban. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 6(2), 174–187. Online: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/ppbmk/article/view/1263>
- Vértessy L. (2020). 3. A közigazgatás alapelvei. Jogállapot és hatékonyság. A jogállami közigazgatás. In Szalai A. (Szerk.), *A közigazgatás tudománya és gyakorlata* (pp. 107–108). HVG-ORAC.
- Werner L. (2023). A digitális esélyegyenlőség megteremtésének lehetőségei a legelmaradottabb vidéki területeken. Digitális egyenlőtlenségek az Ormánságban. *Esély*, 34(1), 37–62. <https://doi.org/10.48007/esely.2023.1.3>